

The Miracle of Nature, The Nature of Miracle: The Plagues in Egypt

Dr. Michelle Levine

- 1. משנה אבות, פרק ה, משנה ד** עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים
- 2. מדרש תנחומא וארא פרק ג** ויחזק לב פרעה בחמש מכות הראשונות אין כתיב בהן אלא ויחזק לב פרעה כיון שבאו חמש מכות ולא שלח אמר הקב"ה מכאן ואילך אם רצה לשלוח איני מקבל שכך כתיב בחמש מכות האחרונות ויחזק ה' את לב פרעה
- 3. רשב"ם, שמות ז:כו** ויאמר י"י אל משה בא אל פרעה - שני פעמים היה משה מתרה את פרעה בשני מכות ובשלישי לא היה מתרה. וכן כל הסדר בכל שלש מכות אינו מתרה. בדם ובצפרדעים התרה, בכנים לא התרה. בערוב ובדבר התרה, בשחין לא התרה. בכרד ובארבה התרה, בחשך לא התרה
- 4. הגדה של פסח** ר' היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב
- אבן עזרא, שמות ת:יב** דע כי על יד אהרן היו השלש המכות הראשונות והאותות היו בשפלים... כי השתים היו במים והשלישית בעפר הארץ, והמכות שהיו על יד משה במטה היו בעליונים, כמו שמעלתו עליונה ממעלת אהרן, כמו מכת הכרד והארבה שהרוח הביאה, והחשך שהיה באויר, גם מכת השחין היתה על ידו. רק שלש בלא מטה, והם ערוב, ודבר, ומכת בכורים, ואחת בלא מטה על ידי משה ומעט שיתוף לאהרן, והוא מכת השחין. טעם והיה לכנים, כמו והיה לאבק) שמות ט, ט, כאילו בעפר שיכה אהרן יעלה ויוליד כנים בכל ארץ מצרים:
- מדרש תנחומא וארא פרק יד** המכות האלו ג' ע"י אהרן וג' ע"י משה ושלשה על ידי הקב"ה ואחת על ידי כלן דם צפרדע וכנים שהיו בארץ על ידי אהרן ברד ארבה חושך שהן באויר ע"י משה שכך שלט משה בשמים ובארץ ערוב דבר מכת בכורות ע"י הקב"ה ושחין על ידי כלן
- 5. ספורנו, ספר שמות, ת:יב** והנה דצ"ך היו אותות בשתי היסודות הכבדים, ועד"ש היו אותות בבעלי חיים, ובא"ח היו אותות באויר, ובכל שתים מהן התרה, ובשלישית נעשה האות בלתי התראה
- 6. ר' שמשון רפאל הירש, ספר שמות, פרק ז** אם נעיין מקרוב, נמצא זיקה של הקבלה בין שלוש הקבוצות הללו ובין שלוש הבחינות, שהיו שורשה של גלות מצרים ובוטלו על ידי הגאולה. גרות, עבדות ועינוי היו מרכיביה של הפורענות, אשר מצרים הביאה על ישראל, ובם חטאה. וכמידתן של אלו כן מידתן של המכות, בהן נענשו: גרות, עבדות ועינוי. למען יכירו, כי חסרת - שחר היא התנשאותם על העם האומלל, ולמען יחושו על בשרם הם את מר עוניו. דם, ערוב וכרד - הדגימו למצרים, כי אך גרים היו בעצמם בארצם הם, ומה היא זכותם אפוא לשלול מישראל את משפטם, בנימוק שגרים היו. צפרדע, דבר וארבה - חשפו את אפסות היסוד, עליו השתיתו את גאוות אדנותם על המושפלים לעבדות. כנים, שחין וחושך - היו עינויים שאילצום לחוש על גופם, מה הרגשת הנתון במישטר של עינויים שיטתיים. ואילו מכת בכורות חתמה את המערכה והביאה לאחרונה את הגאולה.
- סיווגן של המכות הוא... דם, ערוב, כרד = גרות... צפרדע, דבר, ארבה = עבדות... כנים, שחין, חושך = עינוי...
- 7. אברבנאל, ספר שמות, פרק ז** והנה אמר בזאת תדע כי אני ה' לפי שפרעה הוא חולק על משה... בג' שרשים האחד שמששה הניח מציאות סבה ראשונה מחוייב המציאות מעצמו. ופרעה כחש לו מפני שהיה חושב שאלוה העולם הוא הטבע ושהגרים השמימיים הוא היה מנהיג הטבע השפל ולכן כשאמר משה כה אמר ה'

השיב פרעה לא ידעתי את ה' כלו' איני מודה במציאותו. והשרש השני הוא שמשה הניח שהאלוה משגיח על כל דרכי בני האדם לתת לאיש כדרכיו ופרעה כחש זה באמרו מי ה'. והשרש השלישי שמשה הניח שהיה האלוה יכול לשנות טבעי הדברים ומחדשם בכלל ובפרט כרצונו ביכולת בב"ת כמו שאמר) שמות ה' ג' (פ'ן) יפגענו בדבר או בחרב ופרעה יכחשהו כמו שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו רוצה לומר מה יכולת יש בו שאכנע לפניו לשמוע בקולו הנה מפני זה באו המכות מכוונות לאמת שלשת השרשים האלה כי הנה לאמת מציאות האל באו ג' מכות שהם דם צפרדעים וכנים. ולכן בראשונה מהם אמר כאן בזאת תדע כי אני ה' ובמכות הצפרדעים והכנים לא אמר דבר מזה לפי ששלשת המכות ההמה היו לאמת השורש הראשון ההוא ונסמכו בטעם 'על הראשונה מהם אמנם הג' מכות השניות באו לאמת השורש השני והם ערוב דבר שחין ולזה בראשונה מהן שהוא הערוב אמר למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ רוצה לומר משגיח ומנהיג אותה ובדבר ובשחין לא אמר דבר לפי שנסמך על מה שאמר בראשונה מהן. ואמנם הג' המכות האחרונות שהם ברד ארבה חושך באו לאמת השרש השלישי שהוא היותו יתברך יכול לשנות הדברים הטבעיים כרצונו ולכן אמר בראשונה מהן שהוא הברד בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ רוצה לומר יכול לפעול בה כחפצו והשתים האחרות ארבה חושך נתמכו לראשונה מהן ובאה אחריה מכת בכורות להנקם מילדי העבריים שהמיתו ולהיות המכות כולם מכוונות לרמוז שלשת השרשים האלה היה רבי יהודה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב כי היו הסימנים ההם כפי שלשת הכוונות שכיוון בהם הקב"ה

ספר שמות פרק ז (יז) - פה אמר יְדוּד בְּזֹאת תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְדוּד הַנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה בְּמַטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַיָּמִים אֲשֶׁר בְּיָאֵר וְנִהְפְּכוּ לָדָם:

ספר שמות פרק ח (יז) - פִּי אִם אֵינָה מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנִּגְנִי מִשְׁלִיחַ כָּה וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָדָה וּבְכַתִּיבָה אֶת הָעֶרֶב וּמְלֵאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ: (יח) וְהַפְּלִיטִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּזְשׁוֹן אֲשֶׁר עָמִד עָלֶיהָ לְבַלְתִּי הָיְתָה שֵׁם עָרֵב לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְדוּד בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ:

ספר שמות פרק ט (יד) - פִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלַח אֶת כָּל מַגְפָּתֵי אֵל לְבָהּ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָדָה בְּעִבּוֹר תִּדְעוּ כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ:

8. מ"ז קסוטו, פירוש על ספר שמות, ירושלים, תשמ"ה, עמ' 65 לפי טיבם של המכות- מבחינה זו, הן מתחלקות לזוגות זוגות: הזוג הראשון—דם, צפרדע—שייך אל היאור; הזוג השני—כנים, ערוב—כולל שתי מכות דומות זו לזו אם נפרש ערוב לפי הפירוש הנראה קרוב ביותר; גם הזוג השלישי—דבר, שחין—כולל שתי מכות דומות זו לזו, האחת בבעלי חיים בלבד, והשניה גם בבני אדם; בזוג הרביעי—ברד, ארבה—באים שני מיני קללה על יבול האדמה; האחרון—חושך, מכת בכורות—כולל שני מינים של חושך, תחילה חושך שלושת ימים על ארץ מצרים ואחר כך חושך מוות על הבכורות

9. Nahum Sarna, *Exploring Exodus* (Schocken Books, 1986, p. 78)

“The meaning and function of the structural symmetry is always to emphasize that what has occurred is the vindication of God’s active presence in the life of the world. In the case of the plagues, in particular, precisely because the first nine are rooted in familiar afflictions, the literary presentation stresses that they are not a fortuitous succession of random, senseless visitations of Nature’s blind fury, but the calculated, purposeful, directed, and controlled workings of the Divine Intelligence. Just as God may use a person’s fundamentally evil character to further His own objectives, as in the case of the Pharaoh’s obstinacy, so may He employ the vagaries of Nature to achieve His historical goals. This explains why the climactic tenth plague must be wholly outside of human experience, and must defy any rational explanation. It must be clear to all, and beyond the possibility of misinterpretation, that what took place can only have emanated from a divine source.”

10. מדרש תנחומא וארא פרק יד עשר מכות כולן מדה כנגד מדה דם למה הביא עליו דם לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתם כדי שלא יהיו פריין ורביין... צפרדעים למה הביא עליהם מפני שהיו

משתעבדין בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים לפיכך ותעל הצפרדע בשעה שהיו מוזגין את הכוס מתמלא מן הצפרדעים... **כנים** למה ששמו את ישראל מכבדי חוצות ושוקים לפיכך נהפך עפרם לכנים... **ערוב** למה שהיו המצרים אומרים לישראל צאו הביאו לנו דובים ואריות כדי להיות מצירין בהם לפיכך הביא הקב"ה עליהן חיות מעורבבות... **דבר** למה מפני ששמו את ישראל רועי בקר ורועי צאן ורועי גמלים בהרים ובקעות ובמדברות כדי שלא יפרו וירבו... **שחין** מפני ששמו את ישראל לחום להם חמין ולצנן להם צונן לפיכך לקו בשחין שלא יכלו ליגע בגופן... **ברד** מפני ששמו את ישראל נוטעי גנות ופרדסים ואילנות וכרמים לפיכך הביא עליהן ברד ושבר אילנותיהן... **ארבה** למה מפני ששמו את ישראל זורעי חטין ושעורים לפיכך הביא עליהן ארבה יאכלו כל מה שזרעו להם ישראל...

תנחומא בוכר פרשת בא, פרק ה הם חשבו לאסור אותם בבית האסורים, הביא הקב"ה עליהם **חושך**, שנאמר לא ראו איש את אחיו וגו' / שמות י' / כג, הם חשבו להרג אותם, הקב"ה הרג בכוריהם, שנאמר וזה הכה כל בכור / שם / שמות יב / כט, הם חשבו לשקע אותם במים, אף הקב"ה שקען במים, שנאמר ונער פרעה וחילו בים סוף וגו' / תהלים קלו טו)

11. אברבנאל, ספר שמות, פרק ז ואמנם סדר ההשגחה האלהית שראינו במכות מצרים הוא שבאו מדה כנגד מדה על המצריים כפי מה שעשו לישראל מהרעות והצרות שהיו עשרה מינים מהרעות. האחת מיתת בניהם במי היאור כמו שאמר) שמות א' כ"ב (כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכאלו היה יאור מצרים מלא דם בניהם. וכנגד הרעה הזאת באה מכת היאור בדם והדגה אשר ביאור מתה לרמוז שדם יחשב ליאור הוא דם שפך וכמו שהילדים היו מתים בתוכו כך הדגה אשר ביאור מתה. המכה הב' היתה הצפרדעים כנגד צעקת בנות ישראל ודמעתן על לחיין על הריגת בניהן ביאור בהספדן על שהיה היאור מכלה את פרי בטניהן וכנגד זה באו הצפרדעים שהם הצועקים לדעת המפרשים כצעקת ויללת בנות ישראל ויצאו מן היאור כי משם יצאה צעקה ויללה. המכה שלישית היו הכנים בעפר הארץ לפי שהמצריים מררו את חיי בני ישראל בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה ובעבור שנתנו עמלם ועוניי' בעפר האדמה צוה השם להכות את עפר הארץ שהוא היה עמל וכעס לישראל ולזה נהפך לכנים שהיו למצרים כצנינים בצדם. . המכה הז' היתה הברד לפי שהיו המצריים מכים את ישראל באבן או באגרופ והיו נותנים עליהם בקולם קול ענות בחרופים וגדופים לכן הביא עליהם הברד אבנים מן השמים קולות וברקים מבהלים ומצערם אותם להומם ולאבדם. . המכה הט' היתה החשך לפי שבהיות ישראל בגלות מצרים היו בחשך אפלה כי הגלות נמשל לחשך. . המכה הי' היתה מכת בכורות לפי שישאל נקראו בני אל חי ואמר בני בכורי ישראל ולפי שהמצריים הרעו להם בכלל באה מכת בכוריהם שהיא כוללת בערך הרעה הכוללת שעשו להם בשעבודם. הרי לך סדר השגחתי במכות האלה ע"פ הרעות שהרעו לישראל מדה כנגד מדה

ויש גם כן בזה דרך אחר השגחתי והוא שהקב"ה ברצותו להעניש את המצריים על מה שעשו לישראל הענישם בדברים הצריכים לחיותם ומזונותיהם. וראשונה במים שהוא המשקה היותר הכרחי. ושנית במיתת הדגה שהיו אוכלים ממנה ושריצת הצפרדעים במקום הדגים שהיו מצערים ונוגפים אותם ולפי שגם מלבושיהם לא יועילו להם באה מכת הכנים שהיו מצערים את בשרם ומקלים את כבודם. ולפי שהיו להם בבתיהם מזונות מה לאכול בא הערוב שהיה מפסיד הכל ולפי שהיו אוכלים מהבשר לחסרון הדגה בא הדבר במקנה על שלהעדר המזונות הטובים היו כלם מוכי שחין ולפי שלא יהיו נזונים מפרי העצים בא הברד וכדי שלא יזונו מהחטה ועשב הארץ בא הארבה שאכל את כל עשב השדה וכדי שלא ילכו מפה ומפה לבקש לאכול בא החשך שלא קם איש ממקומו וכדי שיראו רעתם מכופלת באה מכת בכורות שמתו בניהם הזכרים הגדולים לעיניהם פתע פתאום ובוזה הדרך כללו המכות מהרעות והצרות כל מה שיוכל.

12. מדרש תנחומא וארא פרק יד חשך למה ית' שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוזחן כליות לפי שהיו בישראל פושעין שהיה להם פטרונין מן המצרים והיה להם שם כבוד ועושר ולא היו רוצין לצאת ממצרים אמר הקב"ה אם אני אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו יאמרו המצרים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן לפיכך הביא על המצרים את החשך שלשה ימים... בשלשת ימי האפלה נתן הקב"ה את חן העם בעיני מצרים וישאלו והיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו שואלין מהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות אם היו אומרים אין לנו להשאיל היה מאיר הקב"ה את המקום שהיו שם והיה אומר לו ישראל הרי הוא במקום פלוני לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

13. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כט/א ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים (שמות יב:יב)

ספר במדבר פרק לג (ד) ומצרים מקבירים את אֲשֶׁר הִכָּה יְדָד בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עֲשֵׂה יְדָד שְׁפָטִים:

מדרש רבה שמות פרשה ט פסקה ט ונהפכו לדם למה לקו המים תחלה בדם מפני שפרעה והמצריים עובדים ליאור אמר הקב"ה אכה אלוה תחלה ואח"כ עמו **רש"י, שמות ז:יז** ונהפכו לדם - לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם

14. אברבנאל, ספר שמות, פרק ז ואומר שעשרת המכות אשר הכה הקדוש ב"ה בהם את מצרים היה בהם סדר טבעי... האופן השני מהסדר הטבעי שבא בהן, הוא, שהנה קדמה מכת הדם והיתה ראשונה לכל המכות לפי שהיא סבבה מכת הצפרדעים כי מעפוש מי היאור מנבלות הדגה ובאשתם שרץ היאור צפרדעים לרוב והם לברוח משם יצאו אל היבשה ונכנסו בבתיים במצרים ובסבת עפוש הדם ועפוש הצפרדעים שמתו בארץ ויצברו אותם חמרים חמרים נתעפש העפר והיה לכנים ובהיות העפוש כללי בכל עפר הארץ נתעפשה הארץ עצמה והוציאה מיני שקצים ורמשים ותולעים וחיות רעות הנקראים ערוב ובסבת כל העפושים ההמה נפסד עשב השדה וצמח האדמה ונתחדש הדבר במקנה בבקר ובצאן ובסוסים ובגמלים... אבל גם באותו העפוש חלו האנשים משחין פורח אבעבעות כי אם היות שעפוש נבלות הבעלי חיים הבלתי מדברים לא הספיק להביא דבר ומגפה באדם הנה סבבו השחין הרע... והנה בסבת האידיים והעשנים העולים מעפוש הארץ לעליוני היאור נתהווה הברד ולזה היה בו מטר מפני האדים המעופשים ואש מתלקחת מפני עשנים הנבאשים... ואחרי המטר והברד הרב נושבות הרוחות הזכות אשר בהם ישובו המים ויזדכך היאור בזכיכותו וכן היה במבול כמו שכתוב ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים. והרוחות האלה השוות והזכות באות ממזרח ולזה בא אחרי הברד מכת הארבה בכח הרוח ההוא... ומפני שרוח ים הוא לח מאד ללחות מקורו גם למערביותו כי הרוח המערבי לח במצרים מכל הרוחות לכן בהיות חזק מאד העלה אידיים עבים על כל גבול מצרים ולא נהפכו למטר כי טבע מחוז מצרים וחומו מונע העננים מהמטיר ונשארו עליו בעובי גדול ומכופל והיה חשך במצרים שלשה ימים רצופים... נתחדש החשך במצרים שלשה ימים עם אפלה עבה שנעשה בסבת רבוי העננים הימיים המחשיכים את היאור שהביא רוח הים שנשא את הארבה. ואמנם מכת בכורות הנה היה המכין אליה החשך כי היאור העכור העב הוא הסבה היותר חזקה בדבר כמו שכתבו הרופאים. הנה התבאר גם בזה האופן הב' שבאו המכות בסדר טבעי כפי הסבות והמסובבים האלה:

15. מדרש רבה בראשית פרשה ה פסקה ה אמר ר' יוחנן תנאין התנה הקדוש ברוך הוא עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הדא הוא דכתיב (שמות יד) וישב הים לאיתנו לתנאו שהתנה עמו אמר רבי ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקדוש ברוך הוא אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הה"ד (ישעיה מה) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי מידי נטו שמים וכל צבאם צויתי את הים שיהיה נקרע לפני ישראל צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנאמר האיזנו השמים וגו' צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע שנאמר (יהושע ו) שמש בגבעון דום צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו שנאמר (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו וגו' צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל שנאמר (יחזקאל א) נפתחו השמים וגו' צויתי את הדג שיקיא את יונה שנא' (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה:

16. משנה מסכת אבות פרק ה, משנה ו עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נִקְרְאוּ בְּעֶרְב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן, פִּי הָאָרֶץ, וְפִי הַבָּאָר, וְפִי הָאֵתוֹן, וְהַקְּשֵׁת, וְהַמָּן, וְהַמָּטָה, וְהַשְּׁמִיר, וְהַקְּתָב, וְהַמְּקָתָב, וְהַלּוּחֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף הַמְזִיקִין, וְקַבּוּרְתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם אֲבִינוּ.

רמב"ם-פירוש המשניות: ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות כולם הושמו בטבעי הדברים ההם מששת ימי בראשית למה ייחד אלו העשרה? דע שלא ייחדם לומר שאין שום מופת שהושם בטבע הדברים רק אלו אבל אמר שאלו נעשו בין השמשות לבד ושאר הנפלאות והמופתים הושמו בטבעי הדברים אשר נעשו

בם בעת העשותם תחלה. ואמר על דרך משל שיום שני בהחלק המים הושמו בטבע שיחלק ים סוף למשה, והירדן ליהושע, וכן לאלהיו ולאלישע. ויום רביעי כשנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו וכן שאר הנפלאות מלבד אלו העשרה שהושמו בטבעי הדברים ההם בין השמשות

ספר הכוזרי מאמר שלישי אות עג מאמר חז"ל עשרה דברים נבראו בין השמשות פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וגו' מאמר הנראה אף הוא לפי פשוטו כנמנע אך הוא מעיד על ההסכמה בין התורה לבין חכמת הטבע כי חכמת הטבע מאמינה בנהג והתורה מעידה על שנוי מנהג זה וההתאמה ביניהן היא בזה שגם שנויי הנהג מקורם בטבע כי כך התנה עליהם ברצון הקדמון וכך הסכם עליהם מששת ימי בראשית

17. מלבי"ם, שמות ז:כה והנה הרי"א חפש לתת להמכות סדר טבעי, ויאמר שמכת הדם סבבה מכת הצפרדעים, כי מעפושי היאור ע"י נבלות הדגים ובאשתם שרץ היאור צפרדעים לרוב והם לברוח משם יצאו אל היבשה ונכנסו בבתי מצרים, ובסבת עפוש הדם והצפרדעים שצברו אותם חמרים חמרים נתעפש העפר והיה לכנים עיי"ש, ולא ידעתי למה יקטין את הנסים ויתן להם שלשלת טבעי, ולהוציא מסברות אלה אמר הכתוב כי נמלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור וכבר נתרפא היאור ולא היו בו צפרדעים, ואח"כ שרץ היאור צפרדעים ע"פ ה' לא מסבה טבעיית, אולם הסבה ההשגחיית שנתן בזה היא נכונה שהיה עונש על הריגת ילדי ישראל שנטבעו ביאור מצרים ודמי הילדים הפך המים לדם, ועל צעקת האומללים יצאו הצפרדעים ונדמה להמצרים שהילדים המתים עולים מן היאור בדמות צפרדעים צועקים ומיללים ומשחיתים אותם מדה במדה, עד שבבואם שנית אל המים מי סוף טבעו גם הם כמ"ש על בדבר אשר זדו עליהם

18. מלבי"ם, שמות י:כא ויהי חשך. הרי"א כתב מפני שרוח ים לח מאד, העלה ע"י הרוח שנשב ממנו אדים עבים על כל גבול מצרים, ולא נהפכו למטר כי טבע ארץ מצרים מונע את העננים מהמטיר לכן נשארו העננים על מצרים בעובי גדול ומכופל והיה החשך כ"כ עב ומכופל עד שהיה מכבה הנרות שהדליקו בו כאשר יהיה במערות העמוקות שתחת הארץ. . . שאין דעתי נוחה ממה שבקש שלשלת סבות טבעיות לנסי ה' אלה, שלא היה להם קשר עם מסובבי הטבע, רק שע"י נטית יד של משה נעשה חדשה בארץ שנתעבה האויר ונתמלא אדים ערפליים במדרגה גדולה עד שימנעו שם נצוצי האורה להבקייע בתוכו ואח"כ נתעבה האויר יותר עד שלא קמו איש מתחתיו כי לא יכלו לנשום ולשאוף אויר העב ההוא

19. שמואל דוד לוצטו (שד"ל), שמות ז:כ ויהפכו כל המים אשר ביאר לדם : דעת אייכהארן ואחרים אחריו כי הדם וכל שאר המכות הם ענינים טבעיים ההווים במצרים בכל שנה ושנה, ושאמנם כונת משה היתה שיבן פרעה כי ה' אלהי העברים הוא הפועל הענינים ההם וכי הוא המושל בכל הארץ ; והנה ידוע כי מימי נילוס אחר שגבהו ורבו על אדמת מצרים בתמוז נראים כאדומים ועבים (אם מאדמימות אדמת כוש שהם באים משם, ואם מרוב השרצים שבהם שמאדימים המים גם בשאר ארצות וגורמים להמון העם להאמין בירידת דם מן השמים), ויעלה באשם, גם רעים הם לשותיהם. . . והנה ידוע כי גם במעשה הנפלאות האל אוהב לשמור דרכי הטבע במקצת, וכן במכות מצרים ייתכן לפי דעתי שמדרך ארץ מצרים להיות בה כיוצא במכות האלה בצד מה, קצתן בשנה זו וקצתן בשנה אחרת, אפס כי בשנה ההיא נתקבצו ובאו כולן, וגם נתחדש בכל אחת מהן איזה ענין שלא היה מדרך הטבע. וכן כאן במכת הדם אנו רואים שנתחדש באדמימות המים ההם איזה ענין לרוע עד שמתה הדגה שבהם, מה שלא מצאנו בדברי עוברי ארחות ימים, וזו ראייה כי ביאוש המים והפסדם היה חזק הרבה יותר משאר שנים והיה יוצא מן המנהג הטבעי, וכאילו נהפכו המים לדם ממש.

20. שד"ל, שמות י:כא ואייכהארן ייחס המכה הזאת [חושך] לרוח חזק חם ומזיק הנושב במצרים מפסח עד עצרת באותם חמשים יום הנקראים אצלם עדיין חמשין, ואז בני אדם מוכרחים לישיב בביתם ולא יצאו החוצה; וכל זה איננו שוה לאייכהארן, כי אמנם אין מדרך הרוח ההוא שיימשך ממנו חושך גמור, עד שלא יראה איש את אחיו בתוך ביתו. אמנם מצאנו שאירע במצרים לפעמים חושך גדול, אבל היה תמיד בסיבת רוח סערה וסופה גדולה, וכאן לא נזכר דבר מזה.

21. שד"ל, שמות יב:כט וה' הכה כל בכור : דעת אייכהארן כי מתו בחולי הבא לפרקים בארץ מצרים וממית הבחורים, ויפה השיב ראזנמילר כי לא ימית הבכורות בפרט. ויוסט גילה דעתו ברמז (בספר הנדפס

בברלין זה חמש עשרה שנה) כי משה הרג את הבכורות ע"י אנשיו לאור הלבנה. . . ומי יעלה בדעתו שהיו בישראל אנשים כ"כ גבורי לב לבוא בבתי המצרים אדונייהם, גם בבית פרעה, להרוג את בכוריהם, ואנחנו רואים איך היו רכי לבב שלא עמדו נגדם כשהשליכו ילדיהם לניאור וכשאמרו שלא לתת להם תבן וכשראו אותם חונים על הים, ומי יאמין שלא היה בית פרעה סגור ונשמר שיוכל אדם להרוג את בנו בכורו ואיש לא ידע, ובפרט אחר שהזהר שימות. . . ואפ"ל יאומן שכל זה היה, היאומן שלא נודע הדבר, ולא היה שום מצרי שיראה אחד משליחי משה בא אל ביתו או יוצא מביתו, באופן שיוודע הדבר לעם ולמלך? כי אין ספק שאם נולד לפרעה שום חשש כי בני ישראל הם המכים בכוריהם, לא היה משלחם בשלום, אבל היה מתנקם מהם באף ובחמה ובקצף גדול - ראה כמה ביטולים הכופרים מעמיסים על עצמם, כדי שלא לקבל עליהם כי ה' עושה נפלאות בקרב הארץ למען עשה כיום הזה להחיות עם רב, שתהיה ידיעת ייחודו ותאריו משתמרת בקרב לתועלת כל יושבי תבל.

Sarna, Exploring Exodus, pp. 75-76 .22

“In truth, the biblical narrative says nothing about causal connections or about an abnormal inundation of the river. It does insist that the series of plagues was the product of divine deliberation. It is the implicit presupposition of all that is described that the guiding hand of Providence is detectable, less in the nature of the calamities than in their terrifying intensity, their timing, their concentrative force, and above all, in the shielding of the Israelites from their effects. The entire account has a didactic and theological purpose, not a historiographic one.”

Moshe Greenberg, Understanding Exodus (Behrmann House, 1969), pp. 169-70 .23

“Accordingly, the plagues are all described as divine wonder; pains are taken to distinguish them from the products of magic on the one hand, and, on the other, from natural calamities. The magicians’ failure to duplicate the plagues establishes their origin in a higher realm. Their onset precisely after an announcement by Moses, and often at a signal by Aaron or by Moses, links them to the God whose agents these men are. Their removal to order by Moses, usually effective by a predetermined date, demonstrate the control of events by the God to whom Moses appeals. Natural calamities do not set in and are not removed so predictably, nor is the accumulation of such a series of disasters normal- not to speak of the unheard of severity of the hail, the locusts, and the terrifying selectivity of the first-born death. Add to the the separation made between Israel and Egypt in almost all of the injurious plagues and little will have been left undone to convince even the stoniest heart that ‘the earth is the Lord’s.’”

24. מלבי"ם, תהלים צג:א חלק באור הענין יְדוּד מְלֹךְ גָּאוֹת לְבַשׁ לְבַשׁ יְדוּד עוֹ הַתְּאֵנָר אֶף תִּפְוֹן תִּבְלָל פֶּל תְּמוּט: ...מדבר מהנהגת ה' את עולמו שהוא בשני מיני הנהגות בהנהגה הקבועה הטבעיית, ובהנהגה הנסייית ההשגחיית שהיא לפי השעה והצורך, והנה ההנהגה הטבעיית נקראת בכתבי הקודש בשם עז - כי שם עז מציין כח עז מתמיד בלתי מתמוטט, שכן הנהגת הטבע היא עומדת בעז ה' כל ימי עולם בלא שינוי, והנהגה הנסייית נקראת בשם גאווה - כי בה יתגאה על חקי הטבע ויתנשא... ואמר גם בעת אשר ה' מלך ולבש גאות - היינו שיתנשא לעשות נפלאות ולשדד חקי הטבע, לאמר לשמש דום, לים התבקע, לצור הוצא מים, וכדומה, יצייר זה כלבוש, שיתראה לבריותיו כלובש גאות לאמר אני אמלך אהרוס אשדד חקי הטבע, ובכל זאת בעת ההיא עצמו לבש ה' - גם עז - אשר התאזר - הוא מנהיג ג"כ הנהגה הטבעיית הקבועה שנקראת עז, ואף תכון תבל בל תמוט - ולא ימוטו החקים הקבועים שבם יסד ארץ ומלואה, ומבואר מן השכל כי **הנהגת הטבע הקבועה, לה יתר שאת מן הנס שהוא רק לפי שעה, שהנהגת הטבע הקבוע מודעת עוזו הגדול איך שהתבל נכונה על עמודי החקים האלה לעד לעולם, אבל הנס אין בו עז שהוא רק לפי שעה, ולא תוכל לומר שיש גבורה יתירה במ"ש לים שיתיצבו כמו נד נוזלים בעת יצ"מ, ממה שאמר לים בעת הבריאה שירדו מימיו אל המורד, אחר ששניהם נעשו בכח ה', וגם הטבע הוא נס קבוע, והנס הוא טבע ארעיית, רצוני שאם נקרא זאת בשם נס מה**

שנעשה הדבר לא מצד כח עצמו רק מצד דבר ה' וכחו. תהיה הטבע נס קבוע, שכח הטבע אינה מעצמה רק דבר ה' הנצב בה ויעמידה על אופן זה, **ואין הבדל בינה ובין הנס רק שבהטבע העמיד כח זה לעולם ובהנס העמידו רק לפי שעה**, ואם נקרא זאת טבע מה ששם ה' את הכח המניע הדבר אל פעולתו בו בעצמו, יהיה גם הנס טבע ארעיית, שגם בהנס שם ה' טבע זו לפי שעה, שבעת קי"ס שם ה' טבע המים שיעלה למעלה, וא"כ פעולת הנס קלה מאד נגד פעולת הטבע, כמו שקל יותר לישא משא כבד שעה אחת מלשאתו שנים רבות, אולם בכ"ז נמצא גאווה יתירה וגבורה עצומה בפעולת הנס, ע"י שבעת הנס לא יתבטל גם פעולות הטבע הכוללת, כי ידוע שכל חלקי המציאות דבוקים וקשורים יחד, עד שכל תנועה הנולדת באחד מחלקי המציאות תסבב או תסובב מכל התנועות הנעשות בהמציאות בכללו, עד שנדמה את המציאות בכללו (כמאשין) הבנוי בחכמה כאופן שהגלילים מסבכים את האופנים, והאופנים מסבכים את השלבים, והשלבים מסבכים את המכונות, והמניע הראשון הוא כח הקיטור המניע את (המאשין) בכללו, ואם יבא איש אחד ויחזק בכח באחד מן האופנים או הגלילים ויעכב פעולתו, או יסבבנו בכחו תנועה נגדיית, אז או שכח הקיטור המניע את המכונה הכללית יתגבר על כח האדם ולא יצליח להעמיד את המכונה, או אם כחו יגבר על כח המניע, בהכרח תשבת המכונה בכללה ממלאכתה הכללית, ולפ"ז אם היה הנס בהעמדת תנועת המציאות כולו וביטול הטבע בכללה היה זה דבר קטן בערך ה', אחר שהוא המניע הראשון המניע את הכל ובידו להניע כמו שירצה, אולם אחר שהנס הוא תמיד ענין חלקי, למשל שיבטל תנועות המים וטבעם, או כח האש וטבעו, ויתר המציאות נשאר על טבעו והולך כדרכו, **עד שצריך לסבב בידו האחת את התנועה הכללית של המערכה בכללה שהוכלת כדרכה תמיד, ובידו האחרת צריך הוא לעכב את תנועה החלקית של פרט אחד מן המציאות להוליכה לצד אחר, ושכ"ז לא תבוטל המכונה בכללה, והטבע והעולם ילכו כדרכם, זה פלא גדול ונס להתנוסס**, וז"ש שבעת אשר ה' מלך וגאות לבש - שהוא בטול תנועת החלק מן המציאות, בכ"ז לבש ה' - ג"כ עז - אשר התאזר - והראה כחו ותעצמו במה שאף תכון תבל בל תמוט - שהעמדת החלק לא תעכב מרוצת הכלל ומהלכו

25. מלבי"ם, שמואל א, פרק ב, פסוק ב, חלק באור הענין אין קדוּש פִּידוּד כִּי אֵין בְּלִמָּד וְאֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ: וא"כ ישאלו אחר שה' ברא העולם והטבע ויסד אותה ע"פ חוקים קבועים בלתי משתנים, איך יצויר שה' ישנה הטבע בכל עת לעשות אות או מופת, או להציל את המושגח מאתו הפך הטבע, שזה מורה חסרון בסדר הטבעי אשר גבל ובמעשהו אשר עשה? ע"ז תשיב אין צור כאלהינו - שאינו דומה לשאר היוצרים, שאחר יוציא כלי למעשהו ידי היוצר מסולקים מן הפעולה והדבר מתקיים בעצמו, ולכן אם יצטרך לתקנו ולשנותו זה מורה על חסרון במלאכתו, לא כן צור היצורים, שידין בלתי מסולקות מן מעשהו רק עוסקות בה תמיד, כי גם קיום הטבע היא בריאה מתמדת, ואם יסלק ידיו רגע תופסק המציאות כולה, ולכן לפעמים יקיימוהו ע"י חוקי הטבע הקבועים, ולפעמים ע"י חוקים אחרים בחיריים שהוא הנס, כי באמת גם הטבע הוא נס מתמיד והשגחה מתמדת:

